

Др Немања Митровић
Институт за савремену историју, Београд
nemanja.mitrovic@isi.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7322-0691>

ПРИКАЗ: Никола Мијатов, *Јапанске борилачке вештине у Србији 1911–2011*, (Београд: Институт за савремену историју, 2025), 287 стр.

Један од најстаријих и најважнијих порива сваког живог бића – потреба да преживи – налази се у самој сржи настанка борилачких вештина. Њихова генеза нераскидиво је повезана са борбом и архаичним ратовањем, у којем се непријатељ најчешће гледао право у очи. У таквим сукобима, где су борбе биле један на један, победника су одлучивали физичка и духовна спремност, али и вештина стицана дугим вежбањем. Управо из жеље да се војна умешност усавршава и одржава и у време мира, настао је спорт. Прве дисциплине – рвање, панкратион (спој рвања и бокса), бацање копља или диска – јасно показују да спорт тада није био само забава већ продужетак борилачке праксе.

Док је историја ратовања једна од најзаступљенијих тема домаће и светске историографије, историја спорта, а посебно борилачких вештина јесте грана чији су пулољци тек почели да цветају. Објављивањем књиге *Јапанске борилачке вештине у Србији 1911–2011*, доктора Николе Мијатова, вишег научног сарадника Института за савремену историју, спортисте и тренера борилачких спортова, српска историографија је отворила нову сферу истраживања која може значајно допринети бољем разумевању друштвених и културних токова Србије и Југославије у 20. веку.

Аутор је као основни задатак свог истраживања поставио сагледавање трага које су јапанске борилачке вештине оставиле на српско/југословенско друштво и државу. Да ли су оне морале да се развијају од нуле или су се надовезивале на постојеће традиције борења? Шта је утицало на афирмацију система са Далеког истока у овим крајевима? Само су нека питања на које аутор одговор даје у уводном поглављу „Борилачко наслеђе човечанства“. Ту се открива срж филозофије борилачких вештина: борба је „средство за самоусавршавање“. Сам процес представља пут култивисања сопствене снаге и моћи зарад добра и зарад заштите, док исходиште представља борилачки парадокс – непрестано усавршавање вештине да се она никада не употреби. Суштина је, дакле, морално и духовно образовање борца, док је физички аспект тек средство достизања тог циља.

Друго поглавље представља својеврсну сублимацију целокупне историје јапанских борилачких вештина и њихових главних одлика, проистеклих од древних ратника – самураја. Мијатов прати вишевековни развој вештина и акцентује оне процесе који су представљали реформне тачке јапанског борилачког наслеђа. Као најважнија истакнута је Меиђи реформа која је циљ преживљавања на бојном пољу и усавршавања технике убијања заменила циљем самоусавршавања. Прелазак са суфикса „јутсу“ (вештина, техника) који је био карактеристичан за први период на суфикс „до“ (пут), значио је потпуно окретање вештина од рата ка миру. У новим околностима оне су почеле да се доживљавају као филозофије живота. Аутор је мишљења да су се, у складу са тим, јапанске борилачке вештине постепено трансформисале и добиле облик погодан да буде део система физичког васпитања.

Нарацију о историји јапанских борилачких вештина аутор почиње причом о цију-џици и њеном ширењу почетком 20. века, пре свега кроз обуку полицијских и војних службеника. Управо на тај начин ова вештина је 1911. године доспела и у Србију, где се брзо укоренила као важан део обуке припадника органа реда, а затим и цивила кроз спортска друштва. Други светски рат није зауставио њен развој, напротив, комунистичке власти су је посматрале као драгоцену средство за милитаризацију друштва и очување „тековина револуције“. Ипак, како Никола Мијатов истиче, ова „брутална борилачка вештина голоручког борења због своје убитачне природе била је

слабо заступљена међу цивилима“. Можда и најважнији њен допринос био је то што је покренула интересовање за Далеки исток и као прва трасирала пут осталим јапанским борилачким вештинама, попут џудоа, аикидоа, нинџице и других до југословенских народа.

У монографији се с правом посебно место даје џудоу – вештини која је крајем 19. века настала прилагођавањем џију-џице тако да буде прихватљива за физичко васпитање. Суштина те трансформације била је померање фокуса са борбене примене на „ментални и физички тренинг“. Његову вредност брзо је увидела и власт, те је од 1886. године џудо постепено увођен у полицијску и војну обуку Јапана.

У Југославији се џудо афирмисао тек током 50-их година 20. века. Пресудну улогу у његовој институционализацији имала је чиница да је први председник Џудо одбора/савеза Југославије био генерал-пуковник Томислав Кроња. Он је чинио све што је било у његовој моћи да што пре дође до укључивања ове вештине у војну и полицијску праксу земље. Аутор истиче да је афирмација вршена на различите начине, један од њих био је организовање такмичења. На пример, први шампионат Југославије у џудоу за припаднике службе унутрашњих послова и безбедности одржан је 1971. године. Поред поменутог, Мијатов пажљиво прати појаву џудоа у науци и бележи прве докторе наука овог спорта, детаљно анализира и каријере мајстора који су својим спортским и тренерским радом подигли ову вештину на европски ниво. Поменуте сфере проучавања представљају важну страну ауторове анализе када су у питању и друге борилачке вештине.

У наставку Мијатов обрађује преостале системе који су се, након џију-џице и џудоа, укоренили и развијали на југословенском простору и нарочито у Србији. Међу њима је и карате који води порекло из Кине. Захваљујући истраживању аутора сазнајемо да се први контакт српских спортиста са овом вештином догодио посредством џудоа – на семинару у Београду 1960. године, који је водио Нагаока, велемајстор џудоа, али и мајстор каратеа и кендоа. На молбу присутних, он је демонстрирао и те вештине, и тиме отворио врата њиховој афирмацији. Најпознатији стил каратеа – шотокан, појавио се у Србији 1963. године, а убрзо су се афирмисали и други стилови попут вадо-рјуа, учичи-рјуа, кјокошинкаија, гоцо-рјуа и других, нарочито током 60-их и 70-их година. У почетку се карате развијао под окриљем Џудо савеза, да би 1970. године постао самосталан оснивањем

Карате савета Југославије. Аутор у овом делу посебно наглашава теškoће са којима се карате суочавао: недостатак финансијских средстава, оскудна литература, проблем школовања и усавршавања тренера на факултетима, као и питање укључивања каратеа у полицијску и војну обуку. Све то је навело Мијатова на закључак да је развој ове вештине био препун препрека и да је резултат постигнут само захваљујући упорности и ентузијазму појединаца.

Поред цију-цице, цудоа у којем је акценат на бацању и обарању противника, те каратеа, усмереног ка усавршавању удараца, др Мијатов анализира и аикидо – дефанзивну јапанску борилачку вештину. Према ауторовом мишљењу, њена појава у Србији је имала карактер спонтаности. Аикидо је 1968. године у Београду представљен захваљујући цудистима Милану Загорцу и Драгану Милошевићу, који су ову вештину упознали на семинару у Паризу. Нешто касније прихваћен је и ки аикидо, који наглашава координацију ума и тела. Опис који аутор даје може навести на закључак да је ова вештина веома корисна у свакодневном животу, јер је развијала способност одржавања смирености у конфликтним и стресним ситуацијама. Такође, аутор је сматра једном од најпогоднијих за приближавање вежбаача источњачкој филозофији животне енергије.

Јапанске борилачке вештине које негују „пут мача – катане“ такође су нашле своје место у књижи. Доктор Никола Мијатов посебно анализира кендо и иаидо, који су се на југословенском простору појавили 1978, односно 1990. године. Он посебно проучава контакте који су довели до афирмације ових праваца и пружа увид у биографије људи који су оставили највећи траг у овим стилевима.

Важан сегмент монографије представља осврт на утицај популарне културе на дисеминацију борилачких вештина изван Јапана. Под снажним утицајем филмова ни српска јавност није остала имуна на нинџе – мистичне ратнике, често приказиване као убице који су се у борби служили свим расположивим средствима. Њихова вештина, нинџицу, у Србију је стигла 1989. године, када је Израелац Моше Кастило одржао први семинар у Београду. Током бурних 90-их година Мирко Остојић, један од најистакнутијих домаћих представника ове вештине, ставио је фрагменте нинџице у службу одбране земље, обучавајући припаднике специјалних јединица техникама кретања и самоодбране.

Утицај акционих филмова у којима су борци за правду били мајстори источних борилачких вештина био је огроман. Остварења у којима су главне звезде попут Бруса Лија, Стивена Сигала, Џекија Чена, Цета Лија и Жан-Клода ван Дама пропагирале борилачке вештине допринела су њиховој светској слави. Заједно са њима „Јапан је ушао у моду“, а токијска власт добила моћно средство за ширење тзв. меке моћи. Међутим, нису сви у Југославији позитивно гледали на утицај овакве кинематографије. Већ 1963. године у једном полицијском приручнику истакнуто је да постоји реална опасност по полицијске службенике, јер је под утицајем акционих филмова велики број грађана почео да тренира борилачке вештине. Бројним примерима аутор је показао да су биоскопско платно и мали екран били главни извори мотивације за многе будуће мајсторе борилачких вештина у Србији. Они су инспирацију за своје прве кораке пронашли посматрајући поменуте филмске јунаке.

Посебно занимљив део књиге односи се на питање – може ли се од борилачких вештина живети? Како Мијатов примећује, најчешћи извор прихода за њихове следбенике био је посао обезбеђења. Било да је реч о највишим и најодговорнијим задацима, попут заштите председника државе и политичара, или о обезбеђивању клубова, продавница и студентских домова, ризик по живот био је увек присутан. У таквим околностима аутор нарочито истиче смиреност коју су искусни зналци каратеа, џудоа и других вештина поседовали. Њихов задатак није био да изазову или ескалирају сукоб, већ да га избегну и стишају страсти.

Колорит овог посла др Мијатов је верно приказао кроз биографије тројице џудиста: Звонка Осмајлића, који је штитио Вука Драшковића, затим Сенте Миленковића, задуженог за безбедност Слободана Милошевића, и Србислава Пантића, који је током бурних 90-их радио као обезбеђење на игранкама у Београду и Земуну. Аутор нарочито повлачи код последњег да је захваљујући снази и вештини, уживао поштовање „жестоких момака“ и да готово никада није дошао у ситуацију да је морао да примени своје знање из џудоа. Тиме је Мијатов још једном подвукао да је познавање борилачких вештина остало у оквирима хуманог и да је позитивно деловало на очување мира и деескалацију сукоба.

Пре самог закључка, др Никола Мијатов прилаже још два поглавља. Прво је посвећено женама у јапанским борилачким вештинама, док се друго бави разумевањем и самом филозофијом црног појаса – симбола који указује да је појединац успешно савладао основне одређене борилачке технике.

Иако представља пионирски подухват, монографија др Николе Мијатова је драгоцену научну студију која ће својом јасноћом и лакоћом изрази успети сваког читаоца да уведе у историју борилачких вештина, њихову филозофију, али и у основне принципе и устројство тих система. Вештим одабиром цитата који прате свако поглавље, аутор је на изузетно сугестиван начин истакао лајтмотиве сваке борилачке вештине. Тиме је читаоцу пружио прилику да застане, размисли и продуби сопствено разумевање порука које те речи носе. Сваки цитат тако постаје окидач за промишљање о универзалним вредностима борилачких вештина, њиховој етици и смислу.

Посебну вредност рукопису даје „Људска линија“ која се протеже кроз целу књигу у виду кратких биографија Јапанаца и Срба/Југословена који су живот посветили одређеној вештини. Аутор је ту ноту остварио захваљујући бројним интервјуима са истакнутим именима ове области, попут оних са Вуком Рашовићем, Миланом Вукелићем, Миланом Јеремићем, Небојшом Зрновићем и другима. Њихове приче откривају јединствену мантру: унутрашња борба је поље на којем се напредак тежио да оствари, док је стицање црног појаса означавало крај потребе за доказивањем и коришћењем стечених вештина, осим у крајњој нужди. Њихова сведочења не само да су помогла да историја оживи, већ су читаоцу приближила лична убеђења, искуства и филозофије људи који су живели по другачијим правилима. На тај начин монографија је добила аутентичан тон и снажну људску димензију, која је чини блиском и веома убедљивом.

Закључак *Јапанских борилачких вештина у Србији* нема типичну форму за овај неизоставни део сваке научне монографије. Уместо сублимације свега реченог, он указује на савремено стање борилачких вештина у Србији, али и на недостатке чије би превазилажење отворило простор за њихову даљу афирмацију. Другим речима, др Мијатов, овом студијом осветљава прошлост, анализира садашњост и поставља темеље за будућа истраживања. Дакле, ова студија прева-

зилази историографске оквире јер не представља само преглед развоја јапанских борилачких вештина на подручју данашње Србије и бивше Југославије. Она садржи честе филозофске рефлексије, приказује људске судбине које оживљавају сваку њену страницу, анализира научне домете, практичну примену вештина и траг који су оставиле на целокупни друштвени развој у времену између 1911. и 2011. године. Управо у тој слојевитости лежи највећа снага ове монографије.